

**Jelena Maksimović, Jelena Petrović i
Jelena Osmanović**

Sveučilište u Nišu , Filozofski fakultet, Srbija

jelena.maksimovic@filfak.ni.ac.rs
jelena.petrovic@filfak.ni.ac.rs
osmanovic.jelena@gmail.com

Medijske kompetencije školskih pedagoga u suzbijanju vršnjačkog nasilja⁸³

Sažetak

Nasilje je česta pojava u suvremenom društvu, problem s kojim se podjednako susreću i odrasli i djeca. Na pojavu vršnjačkog nasilja utječu sve promjene koje se događaju u političkim, socijalnim, znanstvenim, medijskim i obrazovnim strukturama u društvu. Međutim, ne možemo čekati popravljavanje situacije u društvu da bismo se prihvatili rješavanja problema s nasiljem među mladima. U radu se analizira uloga i značenje medijskih kompetencija u radu školskih pedagoga. Poseban naglasak u radu usmjeren je na nužnost obrazovanja školskih pedagoga u stjecanju medijskih kompetencija u preduhitrenju i suzbijanju vršnjačkog nasilja.

Ključne riječi: mediji, medijske kompetencije, vršnjačko nasilje, školski pedagozi, društvo.

83 Napomena: Članak predstavlja rezultat rada na projektu "Pedagoški pluralizam kao osnova strategije obrazovanja" broj 179036 (2011–2015), čiju realizaciju financira Ministarstvo za prosvjetu, nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

UVOD

U odgojno-obrazovnoj djelatnosti uloga medija je svakim danom sve veća i značajnija. Mediji na više načina utječu na proces obrazovanja i odgoja. Ispravan pedagoški pristup ovom kulturnom fenomenu može pomoći da se on iskoristi za usavršavanje i unapređenje procesa odgoja, kao i da se spriječe, ili bar ublaže mogući negativni efekti. Zbog toga je važno definirati i oblikovati poželjne pedagoške kompetencije koje se odnose na medijsku pismenost čovjeka. Takve kompetencije bi trebale čovjeku omogućiti prepoznavanje negativnih i pozitivnih utjecaja svakog medija, a ponajviše izbjegavanje pokušaja medijske manipulacije.

Predmet ovog rada usmjeren je na medijske kompetencije pedagoga. Potreba za ovom vrstom kompetencija je velika jer u društvu koje teži digitalizaciji, postoji velika opasnost od manipulacije mladih putem medija. Kako bi se to izbjeglo, kao i svi nepoželjni efekti medija, kod mladih je potrebno razviti medijske kompetencije. To će se najbolje učiniti tijekom školovanja. Zato je potrebno da pedagozi posjeduju medijske kompetencije, ne samo kako bi oni sami izbjegli zamke medija, već da bi bili spremni poticati razvoj ove vrste kompetencija kod generacija koje dolaze. Kompetentan odnos prema medijima može imati višestruko pozitivan efekt na razvoj, odgoj i obrazovanje te može biti vrlo značajan na polju suzbijanja elektronskog nasilja kao i poticanja prihvatljivih oblika ponašanja.

POTREBA I NUŽNOST MEDIJSKOG OBRAZOVANJA I MEDIJSKE PISMENOSTI

Termin *medijsko obrazovanje* u upotrebi je od šezdesetih godina prošlog stoljeća prvenstveno u istraživanjima problema obrazovanja pri UNESCO-u. U okviru tih istraživanja razmatrane su različite teme: moć medija kao sredstva za opismenjavanje širokih narodnih masa, neobuhvaćenih postojećim odgojnim strukturama i kvalificiranim stručnjacima, oklijevanje nastavnika u prihvaćanju televizije kao legitimnog pristupa znanju, neophodnost kritičkog razmatranja manipulacije medijima (Gone, 1998). Prvu definiciju medijskog obrazovanja predložio je *Međunarodni savjet za film i televiziju* 1973. godine ističući pod (...) obrazovanjem putem medija studiranje, proučavanje i odgoj uz pomoć modernih sredstava komunikacije i izražavanja, koja postaju sastavni dio specifičnog i autonomnog područja procesa učenja u pedagoškoj teoriji i praksi (...) obraćajući pažnju i na različite načine njihovog korištenja, kao pomoćnih sredstava u nastavi i odgoju, ali i u drugim domenama učenja, sposobnost za kritičko iščitavanje medija (Gone, 1998: 22).

Značajno zanimanje za vezu između medija i obrazovanja javlja se još tijekom pedesetih godina dvadesetog stoljeća s ekspanzijom televizije, i s razvojem svijesti o njenom značajnom utjecaju na razvoj i odgoj djece. Tijekom sljedećih nekoliko desetljeća razvijani su programi koji su sprečavali negativne utjecaje medija, kako u smislu prenošenja negativnih poruka, tako i u smislu otklanjanja nepovoljnih utjecaja na zdravlje djece i usvajanje nepovoljnog stila života i neefikasnog provođenja slobodnog vremena. Tako su razvijeni novi aspekti školskih kurikuluma koji su imali za cilj osposobljavanje djece da kritički promatraju reklame, da razlikuju činjenice od fikcije, stil i oblike

programa te prepoznaju veze između televizijskih i tiskanih materijala (Kline et al., 2006: 131-153). Osamdesetih godina je već upozoravano na sve veći jaz između vrijednosti njegovanih u školama te samodostatnosti i agresije koje su promovirala sredstva masovne zabave. Jedan od vodećih zagovornika medijskog obrazovanja u to vrijeme, Lan Masterman naglašavao je ranjivost djece u sve komercijaliziranijem svijetu i medijsko obrazovanje razvijao u sklopu kritičke pedagogije, te je naglasak stavio na ideološku dekonstrukciju, odnosno, na poticanje reflektivnog i kritičkog mišljenja i razbijanje mitova i stereotipa (Masterman i Klin et al., 2006: 131-153). Neophodnost medijskog obrazovanja Masterman (Masterman, 1985) nalazi u sedam bitnih razloga: visoka potrošnja medija i prezasićenost do koje stižemo; ideološki značaj medija, posebno imajući u vidu reklame; pojava informacijskog rukovođenja u poduzećima; rastući prodor medija u demokratskim procesima; rastući značaj vizualne i informacijske komunikacije u svim domenama (izuzev škole, koja prvenstvo daje tiskanoj građi); očekivanja mladih da budu obrazovani tako da mogu razumjeti svoje doba; nacionalni i međunarodni porast privatizacije svih informacijskih tehnologija.

Sve navedeno dovelo je do toga da je digitalna revolucija na početku 21. veka, donekle, pomerila težište rasprave o medijskom obrazovanju ka pripremanju učenika za informatičko doba. U savladavanju novih tehnologija, pojavila se mogućnost demokratizacije vaspitanja, individualizacije i otvaranja novih prilika na polju rada. Ovaj pristup medijskim kompetencijama može se smatrati i opravdanim ukoliko uzmemo u obzir da neće proći mnogo vremena do trenutka kada pojedinac neće moći da učestvuje u društvenom životu ukoliko ne rukuje kompjuterom, kao što je sada teško učestvovati onima koji ne umeju da čitaju, pišu i računaju. Medijsko obrazovanje povezano je sa kompetencijama i veštinama rukovanja savremenom informatičkom tehnologijom, pre nego sa kritičkom svesti o vrednostima koje se putem nje prenose (Kline et al., 2006: 131-153; Böhme, 2002: 199-210) Sve ovo pokrenulo je talas digitalizacije škola i ogromnu težnju za tehnološkim inovacijama u učionicama.

Osim toga, mediji, koji, inače, predstavljaju sredstvo za prenošenje informacija, počinju se koristiti u učionicama kao nastavna sredstva. U nastavi se to sredstvo zove didaktički medij. Tehnička sredstva postaju didaktički mediji onda kada motiviraju učenike, potiču njihovu zainteresiranost, služe lakšem razumijevanju neke pojave, pomažu učeniku pri uvježbavanju neke radnje, stjecanju znanja, savladavanju vještina i navika (Vilotijević, 2000). Za nastavni medij je karakteristično: (1) da institucija, nastavnik i učenik biraju oblik i sadržaj medija za koji pretpostavljaju da ga populacija učenika kojoj je namijenjen vjerovatno razumije; (2) da je sadržaj poruke, koju bi trebalo prenijeti, sastavni dio nastavnog plana; (3) da oblik priopćavanja nastavnog sadržaja motivira određenu grupu učenika; (4) da je izabran prikladan način prijenosa i s njim povezan cjelokupni sklop tehničkih i fizikalnih karakteristika nastavnog predmeta, koje su značajne u didaktičkom sklopu (Blažić, 2007). Ovakvo određenje nastavnih medija je karakteristično za one nastavne medije koji su posebno razvijeni i upotrebljeni u nastavi, koji doprinose modernizaciji i usavršavanju nastave. Pomoću njih prevladava se koncept tradicionalne nastave, nastavnik nije više glavni izvor znanja, već usmjerava nastavni proces omogućavajući stjecanje znanja učenika u skladu s njihovim individualnim karakteristikama.

Didaktički mediji svakako doprinose usavršavanju nastavnog procesa, međutim za njihovu primjenu moraju se ostvariti adekvatni uvjeti (Nadrljanski i sur., 2007). Za primjenu medija u obrazovanju prvenstveno je potrebno da nastavnici praktičari, učenici i pedagozi posjeduju odgovarajući tip medijskih kompetencija. Preduvjeti za to su: svladavanje medijsko-pedagoških kompetencija, usvajanje kulture stalnog usavršavanja nastavnika i tehnička opremljenost škola. Postavlja se pitanje koje su to zapravo kompetencije, i kako ih steći? Tako se otvara i prostor za novo područje u obrazovanju pedagoga koje će se baviti medijskim kompetencijama.

Na osnovi ovih definicija možemo reći da je cilj medijskog obrazovanja razvijanje medijskih kompetencija, koje se ogledaju u kritičkom stavu prema medijima, sposobnosti kritičkog rasuđivanja na osnovi dostupnih informacija, kao i razvijanje sposobnosti pojedinaca za odabir adekvatnih medija.

Često se kao sinonim za medijsko obrazovanje i medijsku kompetentnost koristi termin medijska pismenost kao (...) sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i odašiljanja poruka posredstvom medija (...) njen značaj ogleda se u načinu usvajanja medijskog sadržaja koji nam se nudi, bez obzira na to koja je vrsta medija u pitanju (...) a da bismo napravili selekciju u medijskim porukama neophodna nam je medijska pismenost, tako mediji zauzimaju važnu ulogu u formiranju osobnosti korisnika, i odnosa prema društvenoj stvarnosti (Zgrabljić Rotar, 2005).

Odgojni zadatak medijske pismenosti i obrazovanja ponovo je u prvom planu medijskog odgoja. Pedagogija je ponovo usredotočena na pravo značenje koje te informacije mogu imati u odgojnom smislu (Kline et al., 2006: 131-153; Böhme, 2002: 199-210).

MEDIJSKE KOMPETENCIJE PEDAGOGA

U profesiji pedagoga prepleću se i spajaju profesija i osobnost. Gdje god da se nalazi, štogod radi, pedagog nastupa kao pedagog. Pedagog je "osoba koja djeluje gdje god da se kreće". Profesija pedagoga nikada nije odvojena od svog životnog prostora (...) kod nje su znanje i emocija spojene u harmonično jedinstvo jedne te iste osobe (Maksimović i Petrović, 2013: 155-168). Profesionalne kompetencije pedagoga podrazumijevaju njegovu stručnu osposobljenost i sposobnost djelotvornog povezivanja pedagoške teorije i prakse (Kopas-Vukašinić i Maksimović, 2011: 688-702). Trnavac (1993) je izdvojio radne funkcije i osobine školskog pedagoga: opservator, informator, konzultant, savjetnik, inicijator, koordinator, organizator, realizator, istraživač i analitičar, inovator, deseminator, dokumentarist.

Na osnovi pregleda *Prijedloga programa rada pedagoga (2012), (stručnog suradnika u osnovnim školama)*, možemo vidjeti da ne postoji područje koje se odnosi na medije. U područjima rada pedagoga izložena su područja u kojima se ogledaju profesionalne kompetencije pedagoga. To su područja njihovog djelovanja. Cilj ovog rada je ukazati na to da područja rada pedagoga moraju obuhvatiti i područja koja se bave medijima, odnosno, medijskim kompetencijama.

Pedagoško djelovanje pedagoga se ogleda u svim sferama njegovog rada. Takvo djelovanje je potrebno i u primjeni medija u obrazovanju. Prilikom planiranja svog rada, pedagog bi trebao planirati i rad s medijima, putem medija. Pored toga što olakšavaju komunikaciju, mediji mogu doprinijeti i bržem i lakšem razvoju medijskih kompetencija kod samog pedagoga, njegovih kolega, učenika, ali i svih drugih osoba s kojima održava komunikaciju. Pedagog djeluje svuda, unutar i izvan škole. Područja njegovog djelovanja su veća od područja njegovog rada.

Medijska kompetencija označava (...) sposobnost kretanja po svijetu medija na kritički, reflektivan i nezavisan način, s osjećajem za odgovornost, koristeći medije kao sredstvo za nezavisno i kreativno izražavanje (Potinger et al., 2004: 71). Medijska kompetencija se mora bazirati na kvalifikacijama učitelja i učenika, ali i roditelja i to je nužno za život s medijima, (...) bit medijske kompetencije nije u stjecanju znanja i vještina samo nastavnika (kako živjeti s medijima), nego i učenika –kako ih kritički vrednovati (Tolić, 2008).

Europski centar za medijsku kompetenciju, navodi da je medijska kompetencija, ključna vještina u radu, obrazovanju i daljnjem obrazovanju, kao i za slobodno vrijeme, te je bitna za sve ciljne grupe u društvu i sadrži sljedeće čimbenike: individualne karakteristike primatelja; (de)kodiranje medijskih simbola; aktivno korištenje medija: informacijska funkcija; kritička refleksija, emancipiranost i motiviranost medijskoga korisnika (Tolić, 2008: 198). Ovi čimbenici obuhvaćaju sposobnost analize medija, znanje o medijima, sposobnost korištenja medija, prilikom stjecanja medijske kompetencije bitni su znanje i djelovanje.

Na osnovi analize područja rada stručnih suradnika možemo vidjeti da ne postoji ni jedno područje koje se konkretno bavi medijima, medijskim radnim funkcijama. Ovo je veliki nedostatak, naročito ako uzmemo u obzir ekspanziju medija i njihovu sve veću upotrebu u obrazovno-odgojnom procesu, posebno u vremenu kada se teži usavršavanju obrazovno-odgojnog procesa i njegovoj digitalizaciji. U nastavi didaktički mediji zauzimaju vodeće mjesto u pružanju informacija, a nastavnici se putem različitih medija usavršavaju.

Tolić (2008) navodi četiri značajne točke koje odgovaraju na pitanje što je to pedagoško u medijskoj kompetenciji: etičko, interkulturalno (kulturalne perspektive, vrijednosna usmjerenja, kulturne povezanosti), teorijsko-znakovno (semiotičko, dekodiranje simbola i znakova u medijima) i društveno-socijalno (odgovornost i djelovanje s različitim medijima). Na osnovi ovih usmjerenja, u obrazovanju budućeg medijskog pedagoga zastupljena su najmanje tri područja koja obuhvaćaju medije u odgoju, obrazovanju i nastavi (Tolić, 2008): (1) opća medijska kompetencija (teorija medija i informacijskih tehnologija; izbor i primjena medija i informacijsko-tehničkih sustava; stvaranje medijskih softvera; društveno značenje medija pri izmjeni informacija; medijska estetika, medijska etika i etički kodeks); (2) medijsko-didaktička kompetencija (temelji primjene medija i informacijskih tehnologija u nastavi; značenje medija u nastavi; upotreba medija i informacijskih tehnologija u predmetnoj nastavi; primjena medija i informacijskih tehnologija u izvannastavnom radu s djecom i mladima; analiza i procjena vrijednosti medijske ponude; društveni i institucijski uvjeti za medijsku

produkciju; medijsko obrazovanje i vrijednosni sudovi; koncepcija, implementacija i evaluacija medijskih nastavnih modula u suradnji s odgojno-obrazovnim institucijama); (3) kompetencija na području medijskog odgoja (odgojni i obrazovni ciljevi i zadaci na području medija i informacijskih tehnologija; medijski odgoj (klasični mediji, informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavi i radu s mladima u izvannastavnim sadržajima).

Cilj medijskih kompetencija usmjeren je na sprečavanje medijske manipulacije i medijskog nasilja. U većini europskih zemalja stjecanje medijskih kompetencija je integrirano u školski sustav, to je potrebno učiniti i kod nas. Zato Tolić (2008) predlaže smjernice za stvaranje medijskih kompetencija kod nastavnika: kritički utjecati na formiranje svijesti učenika o manipulaciji medija; usvojiti određene dimenzije medijske kompetencije (upotreba računala i interneta); saznati ambivalentnu ulogu medija; imati jasnu viziju u formiranju slobodnog vremena, kao i odgovoran odnos prema televizijskim programima, internetu; procijeniti i kritički vrednovati sredstva medijske komunikacije; razviti analitičko i/ili kritičko tumačenje sadržaja iz pisanih medija, radija, televizije, interneta; zauzeti se u analizi i raspravi o novostima, posebno onima koje se odnose na pitanja o mladima; uključiti se u svijet masmedija, stvarajući ili animirajući izdavačke projekte (školske listove, časopise za mlade; razviti inovativnu metodu učenja – e-learning).

Vrijednost medijskih kompetencija nesumnjivo je velika. Potreba za medijski obrazovnim stručnjacima u nastavnom procesu raste. Kao što je neophodno omogućiti stjecanje medijskih kompetencija na fakultetima, prvenstveno onima koji se bave obrazovanjem budućih pedagoga, potrebno je omogućiti uvjete u školama za primjenu i prenošenje tih znanja. Medijske kompetencije dovode do stjecanja medijskog obrazovanja i medijske pismenosti što je od velikog značaja za život u medijskom društvu.

MEDIJSKE KOMPETENCIJE I BORBA PROTIV VRŠNJAČKOG NASILJA

Pod nasiljem podrazumijevamo namjerno i neopravdano nanošenje štete drugome, a ponašanje kojim se nekom nanosi šteta može biti raznovrsno, ali se može klasificirati kao verbalno i neverbalno; a može podrazumijevati i fizičko ozljeđivanje, nanošenje štete (materijalne) ili psihološko zlostavljanje (zastrašivanje, socijalna izolacija, sramoćenje osobe) (Popadić, 2009). Nasilje se definira kao (...) namjerna upotreba fizičke sile ili moći, u vidu prijetnje ili izvršenog čina, upravljenog k sebi, drugoj osobi, ili prema nekoj grupi ili zajednici, koji dovodi do povrede, smrti, psihološke povrede, poremećenog razvoja ili lišavanja (Plut i Popadić, 2007a: 309-328). Nasilje se, u *Posebnom protokolu* (2007: 8), definira kao „svaki oblik jedanput učinjenog ili ponovljenog verbalnog ili neverbalnog ponašanja koje za posljedicu ima stvarno ili potencijalno ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva djece/učenika“.

Ministarstvo prosvjete je, u cilju prevencije nasilja u obrazovno-odgojnim ustanovama, pripremlilo sljedeće dokumente: *Posebni protokol za zaštitu djece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-odgojnim ustanovama*, koji je dostavljen svim obrazovno-odgojnim

ustanovama u Srbiji početkom 2008. godine, kao i *Okvirni akcijski plan za prevenciju nasilja u obrazovno-odgojnim ustanovama*, usvojen početkom 2009. godine, u kojem su precizirane uloge i odgovornosti. Sve obrazovno-odgojne ustanove imaju obavezu izraditi *Program zaštite djece od nasilja* te formirati *Tim za zaštitu djece od nasilja*. Aktivnosti predviđene Programom trebale bi biti zasnovane na procesu samovrednovanja i vrednovanja rada ustanove, kao što bi, također, trebale biti dio razvojnog plana i godišnjeg programa rada ustanove (Priručnik za primjenu Posebnog protokola, 2009).

Vršnjačko nasilje u cyberprostoru je relativno nov fenomen koji posljednjih nekoliko godina zaokuplja sve veću pažnju znanstvenika, istraživača i praktičara. Određuje se kao namjerno i ponavljano izražavanje agresije prema drugim osobama posredstvom informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Elektronsko nasilje posjeduje sve karakteristike tradicionalnog vršnjačkog nasilja, ali i izvjesne specifičnosti koje ga jasno diferenciraju od drugih oblika vršnjačkog nasilja. Te specifičnosti su: dostupnost žrtve, anonimnost nasilnika i beskonačna publika. Ono što je, nažalost, vršnjačko nasilje podiglo na jedan viši nivo u današnje vrijeme su svakako društvene mreže i ekspanzija interneta, kao i razvoj tehnologije u cjelini. Danas su mladi, uglavnom, podvrgnuti psihološkom i seksualnom nasilju putem sms poruka, elektronske pošte, igrice na internetu, raznih soba (chat rooms) za upoznavanje, preko foruma i socijalnih mreža (od kojih je Facebook najrasprostranjenija i najpopularnija među djecom školskog uzrasta). Ovim putem se čak zakazuju i fizički obračuni. Još jedan oblik nasilja među vršnjacima koji nam donosi moderno doba tehnologije je nasilje putem mobilnih telefona. Ovaj oblik nasilja uključuje bilo kakav oblik poruka zbog kojih se osoba osjeća neugodno ili joj se na taj način prijete, a može biti tekstualna, videoporuka, fotografija, poziv ili bilo kakva višestruko slana poruka kojoj je cilj uvrijediti, zaprijetiti, ili nanijeti bilo kakvu štetu vlasniku mobilnog telefona.

Djeca danas već od ranih godina koriste internet i na zabavan način uče kako se koristi informacijska tehnologija. Velika većina u znanju premašuje i svoje roditelje. Iako internet pruža brzu dostupnost različitim i zanimljivim informacijama, kao i komunikaciju s velikim brojem ljudi, potrebno je biti svjestan i potencijalnih opasnosti koje može predstavljati. Glavni rizici upotrebe interneta za djecu su: izloženost uznemirujućim, agresivnim ili neprikladnim e-mail porukama, direktna komunikacija s osobom koja traži neprimjerene odnose, izlaganje seksualnim sadržajima. Neovisno o mehanizmu komunikacije koji nasilnici koriste u virtualnom svijetu, možemo, na osnovi načina izvršenja, razlikovati osam oblika cyber-nasilja: vrijeđanje, uznemiravanje, ogovaranje i klevetanje, lažno predstavljanje, nedozvoljeno priopćavanje, obmanjivanje, isključivanje i proganjanje (Popović-Ćitić, 2009: 43-65).

Borba protiv nasilja nad djecom, uključujući i vršnjačko nasilje, zasniva se na *Sujetskoj deklaraciji o pravima djeteta* iz 1939. godine i *Konvenciji o pravima djeteta* iz 1989. godine. Posebno je važno istaknuti članke 19 i 34 koji se odnose na obvezu države da mora poduzeti sve zakonske i socijalne mjere da zaštiti djecu od svih oblika nasilja, uključujući i podršku djeci i onima koji se o djeci brinu

(Stanković-Đorđević, 2007: 798-811). U literaturi se mogu naći podaci o stopi nasilja među djecom, podaci o različitim istraživanjima, u našoj zemlji i svijetu. U listopadu 2005. godine, UNICEF, Ministarstvo prosvjete i sporta Srbije, Zavod za unapređivanje obrazovanja i odgoja i Savjet za prava djeteta pokrenuli su projekt *Moja škola – škola bez nasilja*. U okviru ovog projekta provedeno je istraživanje, a rezultati pokazuju da je u posljednja tri mjeseca 80% učenika doživjelo neki oblik nasilja. Najzastupljenije je verbalno nasilje, a dječaci su češće žrtve, u odnosu na djevojčice (Plut i Popadić, 2007b: 347-366).

Na osnovi podataka iz strane literature i istraživanja provedenih u Americi, Australiji, Engleskoj i Finskoj, raspon izloženosti vršnjačkom nasilju je od 15-25% (Plut i Popadić, 2007a: 309-328). Proučavajući programe prevencije u svijetu, Gašić-Pavišić (2004: 168-187) je navela sljedeće kao najdelotvornije: program prevencije nasilništva, školu učiniti otpornom na nasilje, učenje zamjene agresije, prosocijalni program za agresivne mlade, graditelji mira, igra dobrog ponašanja i povezivanje interesa obitelji i nastavnika. Škola je u mogućnosti ranom prevencijom smanjiti nasilje kod učenika, kao i spriječiti njegovu pojavu, prvenstveno uključivanjem svih ljudi zaposlenih u školi. Iskustva primijenjenih programa su pokazala kako je najdelotvorniji pristup prevenciji školskog nasilja onaj koji obuhvaća sve u školi (učenike i sve zaposlene), koji počinje još u predškolskom uzrastu, odnosi se na odgojno-obrazovni program u cijelosti (ne na određene učenike ili pojedine predmete), usmjeren je na formiranje pozitivne klime u školi. Kako bi preventivni program bio uspješan, važno je uključivanje učenika u davanje informacija o nasilju koje se događa, kao i pružanje pomoći i podrške žrtvama nasilja.

Istraživanja nasilja u odgojno-obrazovnim institucijama, detaljno prikazana u *Nacionalnoj strategiji za prevenciju i zaštitu djece od nasilja*, impliciraju da (Stanković-Đorđević, 2007: 798-811): (1) postoji raširena kulture nasilja, posebno je zastupljena nasilna komunikacija, (2) vršnjačko nasilje poprima najrazličitije forme (od fizičkog do elektronskog nasilja), (3) vršnjačko nasilje je za djecu i mlade često mnogo veći problem nego što to odrasli misle, (4) nasilje je prisutno među svim uzrastima, kao i među svim sudionicima procesa obrazovanja i odgoja, (5) metode, tehnike, sredstva i mehanizmi kojima se trenutno reagira u odgojno-obrazovnim institucijama nisu dovoljno primjenjivani, (6) djeca i mladi gube povjerenje u odrasle i u institucije, ne vjeruju da će im pružiti zaštitu kada su žrtve, pa se nasilje nedovoljno prijavljuje, (7) ne postoje jasni indikatori za praćenje nasilja u odgojno-obrazovnim institucijama, nedovoljno je uspostavljenih instrumenata za evidentiranje, mehanizama prevencije i intervencije, (8) djeca i mladi ne sudjeluju, u dovoljnoj mjeri, u osmišljavanju programa prevencije i intervencije (što možemo sagledati kao jedan od razloga zašto dosad primjenjivani programi za smanjenje nasilja nisu bili efektivni i imali očekivane rezultate).

Kada govorimo o negativnim posljedicama medija u smislu poticanja vršnjačkog nasilja, imamo u vidu dvije vrste negativnih utjecaja. S jedne strane, mediji mogu imati ulogu u vršnjačkom nasilju kroz korištenje medija u svrhu nasilničkog ponašanja, dakle, kao sredstvo koje olakšava nasilje.

Sa druge strane, mediji mogu djelovati na poticanje nasilja sugestivnim sadržajima koji su često dostupni djeci, što je istraživanjima i potvrđeno (Anderson et al., 2003: 81-110). U tom smislu i medijske kompetencije kojima težimo odnose se na osposobljavanje djece da se zaštite od ove dvije vrste utjecaja.

U cilju sprečavanja elektronskog nasilja djecu bi trebalo, prije svega, osposobiti da prepoznaju različite forme ove vrste nasilja i da potraže adekvatnu pomoć. Kao i kod drugih oblika nasilja među vršnjacima, ovdje mogu biti korisni različiti programi prevencije koji obuhvaćaju edukaciju, svladavanje umijeća nenasilne komunikacije, asertivnog ponašanja u konfliktima i slično. Specifično za medijske kompetencije ovdje je važno upoznati djecu s metodama i načinima kako da preduhitre ovu vrstu nasilja, i da se zaštite na taj način da postanu svjesna rizika svog ponašanja u elektronskom prostoru, da oprezno koriste medije i društvene mreže te da se neće puno izlagati u medijskom prostoru, itd.

Drugi izazov s kojim se odgojitelji suočavaju je potreba razvijanja kritičke kompetentnosti u odnosu na sadržaje, i ponovo, poučavanje djecu kako da se sama zaštite od štetnih utjecaja koji dolaze iz medija. Jasno je da se u tom smislu ne možemo osloniti samo na pokušaje da jednostavno držimo djecu podalje od takvih sadržaja i obrnuto, iako to može biti efikasan način kod ranih uzrasta. Ono čemu se mora težiti je jačanje njihovih sposobnosti kritičkog konzumiranja sadržaja. Mladi ljudi se moraju osposobiti da dobro razumiju poruke koje dolaze iz medija, da ih stavljaju u adekvatan kontekst, i da na osnovi toga vrše selekciju o tome što prihvaćaju i čemu će posvetiti pažnju (Kline et al., 2006: 131-15; Böhme, 2002: 199-210). Odgojni napori, također, moraju biti usmjereni k razvijanju zdravih i društveno odgovornih životnih navika, koji bi obuhvatali navike u korištenju medija. Djeci je neophodno ponuditi alternative za korištenje slobodnog vremena i mogućnosti za ispunjenje osobnih potreba kako bi se spriječilo pretjerano konzumiranje medija.

Istraživanja koja su se bavila negativnim utjecajem medija (Kline et al., 2006: 131-15; Anderson et al., 2003: 81-110), izdvojila su utjecaj na formiranje nepoželjnih životnih stilova kod djece kao izuzetno značajan faktor protiv kojeg bi se trebalo boriti. Prepuštanje nezdravim životnim stilovima vodi u agresivno i antisocijalno ponašanje, gojaznost i poremećaje prehrane, depresiju i nisku razinu samopoštovanja (Kline et al., 2006: 131-15), što sve može biti u korijenu različitih oblika nasilja među vršnjacima.

ZAKLJUČAK

Danas nema područja na kojem mediji nisu prisutni, jer kreirajući, oblikujući i posredujući poruke različitim ciljnim grupama oni informiraju, obavještavaju, educiraju, posreduju, demokratiziraju, uvjeravaju, zabavljaju, zaglupljuju, diktiraju, orijentiraju naše ponašanje. Glavno obilježje suvremenog svijeta predstavljaju mediji kao sredstvo masovne i personalne komunikacije. Odgojiti mlade naraštaje u svijetu u kojem su mediji tako brzo i sigurno zavladaali, i predstavljaju značajnu silu u području neformalnog obrazovanja, predstavlja veliki izazov pedagoškoj djelatnosti. Medijske

kompetencije u čijoj osnovi su medijsko obrazovanje i medijska pismenost postale su neophodan elemenat u razvoju stabilne i zdrave ličnosti.

Medijske kompetencije pedagoga podrazumijevaju tri grupe vještina i sposobnosti koje se odnose na: informatičku pismenost i kompetentno korištenje tehničkih i komunikacijskih sustava, zatim upotrebu medija u nastavi i njihovo didaktičko oblikovanje, i na kraju razvijanje kritičke kompetentnosti u području medija i osmišljavanje različitih programa, metoda i tehnika koje će omogućiti djeci da se sigurnije kreću kroz elektronski svijet. Ova posljednja grupa kompetencija veoma je značajna i na području sprečavanja i suzbijanja određenih vidova vršnjačkog nasilja, koje često može biti posljedica zlorabotrebne elektronskih medija, ili posljedica izloženosti neadekvatnim sadržajima koji od njih dolaze.

Analizom područja rada školskog pedagoga može se uvidjeti da još uvijek ne postoji područje ili podpodručje rada koje se bavi medijima, medijskim kompetencijama, što je veliki nedostatak našeg školskog sustava. Ovo polje je potrebno razvijati i poklanjati mu mnogo veću pažnju u obrazovanju budućih pedagoga, kako bi oni mogli adekvatno odgovoriti na zahtjeve koje će pred njih postaviti društvo tijekom profesionalnog rada.

Pedagogu je medijsko obrazovanje neophodno kako bi mogao osmisliti, planirati i realizirati odgojne i nastavne aktivnosti koje će djeci pomoći da razumiju i koriste medijske sadržaje, da se nauče izražavati, komunicirati, stjecati znanja i saopćavati svoje stavove putem medija, kao i razumjeti jezik medija. Kako živjeti u medijskom društvu, ako se u školi ne razvijaju takve kompetencije? U nastojanjima da se smanje negativni efekti medijskog oglašavanja na ponašanje djece, pedagozi mogu pokrenuti inicijative za medijsko opismenjavanje roditelja, nastavnika i djece u okviru sustava obrazovanja. Kroz primjenu medija trebalo bi razviti, prije svega, kritički odnos prema njima, kao i informacijama koje nam mediji pružaju.

Na učenike je najlakše utjecati jer oni nemaju razvijen kritički odnos, refleksiju na ono što dolazi od medija. Tako raste mogućnost širenja medijske manipulacije i medijskog nasilja među mladima. Pedagog, kao partner u nastavi, trebao bi pomoći mladima da izbjegnu zamke medija. Jedan od najboljih načina za razvijanje medijske svijesti kod mladih je putem savjetodavnog rada s učenicima i organizacijom izvannastavnih aktivnosti vezanih za medije. Kako bi se što adekvatnije ostvario takav utjecaj, potrebno je takve aktivnosti planirati u okviru programa rada stručnog suradnika.

Literatura:

- Anderson C. A., Berkowitz L., Donnerstein E., Huesmann L. R., Johnson J. D., Linz D., Neil M. Malamuth N.M. and Wartella E. (2003): The Influence of Media Violence on Youth. *Psychological Science in the Public Interest*, 4 (3), 81-110. <http://www.jstor.org/stable/40059680>. Accessed: 15/12/2014.
- Blažić, M. (2007): *Obrazovna tehnologija*. Vranje: Učiteljski fakultet.
- Böhme G. (2002): A Fourth Basic Cultural Competence?. *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie*. 27(2), 199-210. <http://www.jstor.org/stable/3341711>. Accessed: 14/12/2014.
- Gašić, P. S. (2004): Mere i programi prevencije nasilja u školi. *Zbornik*, 36, 168-187. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Gone, Ž. (1997): *Obrazovanje i mediji*. Beograd: Clio.
- Kline S., Stewart K. and Murphy D. (2006): Media Literacy in the Risk Society: Toward a Risk Reduction Strategy. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*, 29 (1), 131-153 <http://www.jstor.org/stable/20054150>. Accessed: 14/12/2014.
- Kopas-Vukašinović, E. i J. Maksimović (2011): Diplomski radovi studenata pedagogije i njihove profesionalne kompetencije. *Nastava i vaspitanje*, 60(4), 688–702.
- Maksimović, J. i Petrović, J. (2013): Perspektive studija pedagogije u procesu humanizacije odnosa na univerzitetu. *Zbornik radova*, 155-168. Naučni skup sa međunarodnim učešćem „Nauka i savremeni univerzitet“. Niš: Filozofski fakultet.
- Masterman, L. (1985): *Teaching and media*. Comedia.
- Nadrljanski Đ., Nadrljanski M. i Tomašević, M. (2007): Digitalni mediji u obrazovanju – pregled međunarodnih iskustava. *Zbornik radova*. Zagreb : Međunarodna znanstvena konferencija „The future of information sciences“.
- Plut, D. i Popadić, D. (2007a): Nasilje u osnovnim školama u Srbiji-oblici i učestalost. *Psihologija*, 40 (2), 309-328.
- Plut, D. i Popadić, D. (2007b): Reagovanje dece i odraslih na školsko nasilje. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 39 (2), 347-366.
- Popadić, D. (2009): *Nasilje u školama*, Beograd: Institut za psihologiju, UNICEF.
- Popović-Čitić, (2009): Koncept rizičnih i protektivnih faktora - klasifikacioni okviri za potrebe prevencije poremećaja ponašanja dece i omladine, *Socijalna misao*, 16 (3), 43-65.
- Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (2007): Beograd: British Council.

- Pöttinger, I., Schill, W. and Thiele G. (2004): *Medienbildung im Doppelpack- Wie Schule und Jugendhilfe einander ergänzen können*. Bielfeld: GMK.
- Pravilnik o programu rada stručnih saradnika u osnovnoj školi (2012): „Sl. glasnik RS – Prosvetni glasnik“, 5, Beograd.
- Priručnik za primenu posebnog protokola za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (2009): Beograd: Ministarstvo prosvete, Republika Srbija.
- Stanković-Đorđević, M. (2007): Intrageneracijsko nasilje u školi. *Pedagoška stvarnost*, 9-10, 798-811. (<http://www.mpn.gov.rs/userfiles/projekti/borba-protiv-nasilja/OkvirniAkcioniPlan.pdf>). Preuzeto, 20.2.2012.
- Tolić, M. (2008): *Medijska kompetencija kao prevencija pri sprječavanju medijske manipulacije u osnovnim školama*. Sveučilište u Zadru.
- Trnavac, N. (1993): *Pedagog u školi*. Beograd: Učiteljski fakultet - Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju.
- Vilotijević, M. (2000): *Didaktika III*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Zgrabljic Rotar, N. (2005): *Mediji – medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski uticaj*. Sarajevo: Mediacentar.

Media Competence of School Pedagogues the Control of Peer Violence

Abstract

Violence is common in modern society, the problem we face both adults and children. Peer bullying affect all the changes that are happening in political, social, scientific, media and education structures in society. However, we can not wait to improve the situation in the society that we accept solving problems with violence among youth. The paper analyzes the role and importance of media competence in school educators. Special emphasis in this paper is focused on the necessity of education of school pedagogues in the acquisition of media competence to avert the suppression of bullying.

Keywords: *media, media competence, bullying, school counselors, company.*